

УДК 32.07.-057.341(73):005.21

Пчельніков Д. К. К.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

вул. Юрія Іллєнка, 36/1, Київ, 04119, Україна

E-mail: g8dan1@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8421-4876>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.39.7>

ПОРІВНЯННЯ ГАНЗЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ Й МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ

Ганзейський союз, що існував у XIII–XVII століттях, став унікальним явищем у середньовічній Європі, адже об'єднував міста-держави на основі спільних економічних інтересів, а не політичної єдності. Швидко зрозумівши, які переваги промисловість окремих людей може отримати від об'єднання їхніх сил, Ганза не втрачала часу на розробку й установлення комерційної політики, яка призвела до такого рівня комерційного процвітання, якого раніше було не бачено (List, 1837, р. 19). Його функціонування спиралося на принципи взаємної вигоди, торговельних привілеїв і колективного захисту, що в певному сенсі нагадує сучасний Європейський Союз. У статті досліджуються подібності між цими двома об'єднаннями, зокрема в аспектах економічної інтеграції, свободи торгівлі, регулювання митних питань і механізмів колективного ухвалення рішень. Водночас акцентується увага на їхніх принципових відмінностях, насамперед у ступені централізації та правових механізмах управління. Особливу увагу приділено аналізу причин занепаду Ганзейського союзу, серед яких – ослаблення монопольного контролю над ключовими торговельними маршрутами, внутрішні суперечності між членами союзу й зміни в глобальній економічній структурі. Зміцнення імперської влади в Німеччині зрештою призвело до відходу багатьох міст від Ганзейської Ліги, головним чином Берліна й інших герцогств Бранденбург, які вийшли наприкінці XV століття, до кінця XVI століття Ганза вже вмирала (Kouzelis, 2021, р. 192). Аналогічні виклики можна простежити й у сучасному Європейському Союзі, який стикається з проблемами політичної фрагментації, виходу окремих держав (Brexit), економічних криз і викликів зовнішньої політики. Окрім ретроспективного аналізу, стаття розглядає можливі сценарії розвитку Європейського Союзу, зважаючи на досвід Ганзи. Чи зможе ЄС адаптуватися до змін, ураховуючи історичні уроки, чи його майбутнє повторить долю Ганзейського союзу? Аналіз історичних аналогій і сучасних тенденцій дає змогу зробити припущення щодо потенційних трансформацій ЄС у XXI столітті.

Ключові слова: Ганзейський союз, Європейський Союз, економічна інтеграція, історичні аналогії, міжнародні союзи.

Актуальність теми дослідження. Глобальні інтеграційні процеси відіграють ключову роль у формуванні сучасної міжнародної системи. Європейський Союз є одним із найуспішніших прикладів економічної та політичної інтеграції, однак його розвиток супроводжується викликами, такими як політична фрагментація, економічні кризи й вихід окремих держав. У цьому контексті аналіз

історичних аналогій, зокрема Ганзейського союзу, який існував у XIII–XVII століттях, може допомогти зрозуміти механізми інтеграції, причини занепаду міжнародних союзів і потенційні сценарії майбутнього ЄС. Вивчення історичного досвіду Ганзи дає змогу критично оцінити стійкість сучасних міжнародних організацій і їхню здатність адаптуватися до змін у глобальній політиці й економіці. Історичні паралелі між Ганзейським союзом і Європейським Союзом дають можливість дослідити питання тривалості та стабільності економічних і політичних інтеграційних об'єднань. Незважаючи на відмінності в рівні централізації та правових механізмах, обидва союзи стикаються з подібними викликами, зокрема з необхідністю підтримки економічної конкурентоспроможності, гармонізації політик держав-учасниць і запобігання внутрішнім суперечностям. Наукова значущість проблеми полягає в можливості використання історичних аналогій для прогнозування майбутніх трансформацій ЄС, а практична цінність – у виробленні рекомендацій щодо запобігання кризовим явищам у регіональних інтеграційних структурах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Ганзейського союзу як історичного феномена представлені в працях багатьох істориків та економістів, серед яких – Ф. Ліст (List, 1837) та А. Кузеліс (Kouzelis, 2021). Вони розглядають Ганзу як унікальну торговельну мережу, що забезпечила розвиток економічних зв'язків у середньовічній Європі та значно вплинула на комерційну політику регіону. Аналогії між Ганзейським союзом і сучасним Європейським Союзом аналізуються в дослідженнях із міжнародної економіки й політики. Зокрема, роботи з європейської інтеграції А. Моравчика (Moravcsik, 1998); Ф. Шіммельфенніга й Б. Рітбергера (Schimmelfennig, Rittberger, 2006) висвітлюють механізми міждержавного співробітництва та роль інституцій у забезпеченні стабільності таких об'єднань. Дослідження Brexit С. Дхінгра, С. Мачіна й Г. Овермана (Dhingra, Machin, Overman, 2017) і політичної фрагментації ЄС Б. Розамонда (Rosamond, 2019) дають змогу провести порівняльний аналіз із внутрішніми кризами Ганзи. Попри наявність ґрунтовних досліджень, недостатньо розкрито питання історичних уроків, які можна застосувати до сучасних інтеграційних процесів. Саме ця проблема стає основою для подальших розвідок у межах роботи.

Методологічна основа дослідження. У дослідженні використовується комплексний підхід, що поєднує кілька методів: історико-порівняльний аналіз, системний підхід, кейс-стаді й контент-аналіз. Така методологія дає змогу глибше зрозуміти спільні й відмінні риси між Ганзейським союзом і Європейським Союзом, а також оцінити можливі сценарії розвитку сучасних інтеграційних об'єднань. Історико-порівняльний аналіз допомагає виявити закономірності й ключові тенденції, які простежуються в розвитку міжнародних економічних союзів. У рамках цього дослідження він застосовується для порівняння Ганзейського союзу та ЄС з погляду їхньої організаційної структури, механізмів економічної інтеграції та внутрішніх викликів. Системний підхід дає змогу розглянути міжнародні союзи не як статичні утворення, а як динамічні системи, що взаємодіють із зовнішнім середовищем, адаптуються до змін і проходять певні етапи розвитку. Це особливо важливо для аналізу того, як ЄС реагує на сучасні виклики, наприклад, політичну фрагментацію чи економічні кризи. Кейс-стаді використовується для розгляду конкретних історичних подій, які можуть дати

цінні уроки для сучасності. У дослідженні детально порівнюються механізми інтеграції Ганзейського союзу та Європейського Союзу, що охоплює три основні аспекти: економічний, політичний та історичний. Економічна інтеграція аналізується через механізми торговельної політики, митного регулювання, принципи функціонування ринку й фінансові механізми. У статті досліджується концепція економічної інтеграції в контексті Ганзейського союзу та Європейського Союзу з урахуванням як економічних механізмів, так і політичних інституцій, що забезпечують їхню стабільність. Політичний аспект включає рівень централізації управління, структуру ухвалення рішень і роль наднаціональних інституцій. Історичний контекст досліджується шляхом аналізу умов виникнення, розвитку і трансформацій обох союзів, а також зовнішніх викликів, що вплинули на їхню еволюцію. Крім того, у статті розглядається, чи відігравали соціально-культурні фактори значну роль у формуванні цих об'єднань, та оцінюється рівень розвитку держав-учасниць у різні періоди існування союзів. Порівняльний аналіз здійснюється не лише на основі конкретних механізмів інтеграції, а й з урахуванням ширшого історичного контексту, що дає змогу краще зрозуміти закономірності й можливі тенденції розвитку Європейського Союзу в майбутньому. Поєднання цих методів забезпечує комплексний і глибокий аналіз досліджуваної проблематики. Завдяки такому підходу можна не лише порівняти два історичні приклади інтеграції, а й зробити висновки про майбутні виклики і стійкість міжнародних союзів у сучасному глобалізованому світі.

Не вирішені раніше частини проблеми. Попри наявні дослідження Ганзейського союзу та його аналогій із сучасним Європейським Союзом, низка аспектів залишаються недостатньо висвітленою. У статті робиться спроба усунути ці прогалини й дослідити такі питання: механізми адаптації інтеграційних об'єднань до змін міжнародного середовища, вплив внутрішніх конфліктів на стабільність інтеграційних утворень і роль зовнішніх факторів у трансформації міжнародних економічних союзів. Ганзейський союз поступово занепадає, не знайшовши ефективних інструментів для підтримки конкурентоспроможності. У цьому контексті важливим є питання, чи здатен ЄС, на відміну від Ганзи, адаптуватися до нових викликів, таких як глобальна економічна нестабільність і технологічні зміни. Як зазначає О. Шевченко (Shevchenko, 2023) стосовно такого нового виклику, як зміна клімату, дослідження адаптації є необхідним для забезпечення стійкості суспільства та його здатності відновлюватися після катастроф. Європейський Союз володіє вагомим досвідом щодо розроблення й упровадження стратегій адаптації до зміни клімату. Тому такий досвід є важливим внеском у розуміння та вирішення глобальної проблеми зміни клімату й може послугувати моделлю для інших регіонів світу в боротьбі із цією загрозою (Shevchenko, 2023, с. 53). Ганза розпалася через суперечності між містами-учасниками та їхнє прагнення до автономії. ЄС також стикається з проблемою політичної фрагментації та внутрішніх криз. Недостатньо вивчено, наскільки подібні внутрішні розколи можуть загрожувати існуванню сучасного ЄС. М. Миронова (Mironova, 2021) підкреслює, що ЄС намагається уникати прямого залучення в урегулювання конфліктів у країнах Східного партнерства, що може свідчити про обмеженість його антикризових механізмів (Mironova, 2021, р. 16). Однією з причин занепаду Ганзейського союзу стала зміна міжнародних торговельних шляхів, що зробило його моделі застарілими. ЄС сьогодні стикається з новими

геополітичними реаліями, такими як посилення Китаю та США, що ставить питання про його здатність зберегти економічне лідерство. Як зазначено у звіті «Безпека та інтеграція: європейський досвід побудови проекту миру», ЄС потребує посилення своєї ролі як глобального гравця для забезпечення стабільності й безпеки у світі (European Commission, 2020, р. 19). Також Європа звикла до миру, однак, як влучно зазначає Б. Бузан та О. Вевер (Buzan, Wæver, 2003), до тих пір, поки війна залишається можливістю, її немає. Якщо вона стає неможливою, війна може повернутися (Buzan, Wæver, 2003, р. 19). Таким чином, стаття заповнює прогалини у вивченні історичних аналогій Ганзи та ЄС, акцентуючи увагу на питаннях адаптивності, внутрішньої стабільності й зовнішніх впливів.

Формулювання цілей статті:

1. Чітко визначити й порівняти ключові механізми економічної інтеграції Ганзейського союзу та Європейського Союзу, зокрема в аспектах торговельної політики, митного регулювання, принципів функціонування ринку й фінансових механізмів.

2. Дослідити вплив політичних та історичних чинників на стабільність і розвиток обох інтеграційних об'єднань.

3. Визначити стратегії, які можуть сприяти довготривалій стабільності Європейського Союзу, з урахуванням історичного досвіду й сучасних викликів міжнародної політики й економіки.

4. Запропонувати нову концепцію гнучкої інтеграції для регіональних об'єднань, яка дала б змогу знизити ризики дезінтеграції та адаптуватися до змін у світовій політиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ганзейський союз і Європейський Союз мають багато спільних рис в економічній інтеграції, проте між ними існують і суттєві відмінності. Обидва об'єднання спрямовані на полегшення торгівлі між учасниками, усунення бар'єрів і сприяння вільному руху товарів, що є ключовим елементом їхнього функціонування. Вони базуються на принципі економічної взаємозалежності, де учасники розвивали тісні економічні зв'язки, забезпечуючи вигідні умови співпраці. Крім того, за своєю сутністю обидва союзи прагнули до створення спільного ринку, де економічна конкуренція не обмежується внутрішніми кордонами, а поширюється на всіх учасників. У Ганзі взаємозалежність базувалася насамперед на торгових угодах між містами-учасниками, які сприяли усуненню внутрішніх бар'єрів для торгівлі, спрощенню митних процедур і захисту економічних інтересів ганзейських купців. Міста, що входили до союзу, отримували переваги у вигляді знижених податків, спільного захисту торговельних шляхів і можливості доступу до ширших ринків. Оскільки Ганза не мала єдиної централізованої влади, економічна інтеграція ґрунтувалася на добровільних домовленостях між її членами. Взаємозалежність проявлялася в тому, що жодне з міст-учасників не могло ефективно функціонувати в міжнародній торгівлі без підтримки союзу, адже забезпечення безпеки на торговельних маршрутах, установлення привілеїв для ганзейських купців у країнах Західної та Північної Європи, а також вирішення комерційних суперечок відбувалося колективними зусиллями. ЄС має чітко визначені інституції та правові механізми, що регулюють відносини між державами-членами. Економічна взаємозалежність у ЄС проявляється через створення єдиного ринку, який передбачає вільний рух товарів, послуг, капіталу й робочої сили, а також через запровадження єдиної

валюти (євро) для країн, що входять до Єврозони. Крім того, взаємозалежність посилюється завдяки спільній економічній політиці, наприклад, у сфері регулювання конкуренції, спільної аграрної політики та програм структурного фінансування для менш розвинених регіонів. Однак фундаментальні відмінності між ними полягають у рівні централізації й політичних механізмах. Ганза була децентралізованим об'єднанням міст, що функціонували на основі взаємної вигоди та колективних рішень, але без єдиного наднаціонального уряду. ЄС, навпаки, має розвинену систему наднаціональних інституцій, таких як Європейська комісія, Європейський парламент і Європейська рада, які координують економічні й політичні аспекти інтеграції. Ганза функціонувала як децентралізоване об'єднання автономних міст, що ухвалювали рішення шляхом консенсусу або більшості голосів на загальних зібраннях, таких як Ганзейські дні. Прийняті рішення мали рекомендаційний характер, і їх виконання залежало від доброї волі окремих міст. У разі незгоди міста могли уникати виконання спільних постанов без формальних санкцій, що робило систему більш гнучкою, але менш ефективною в забезпеченні узгодженості дій. Натомість у Європейському Союзі процес прийняття рішень є інституціоналізованим і включає наднаціональні органи, такі як Європейська комісія, Європейський парламент і Рада ЄС, що діють на основі правових норм і процедур, закріплених у договорах ЄС. Рішення, ухвалені на рівні ЄС, мають обов'язковий характер для держав-членів, а в разі невиконання можуть застосовуватися санкції чи інші примусові механізми. Ще однією ключовою відмінністю є регуляторний підхід: якщо Ганза покладалася на договірні зобов'язання між містами, то ЄС має чітко визначене правове поле, що регулюється європейським правом. У Ганзейському союзі правове регулювання базувалося переважно на торговельних договорах між містами й угодах із зовнішніми партнерами. Наприклад, Любек, Гамбург та інші ганзейські міста уклали двосторонні чи багатосторонні угоди про надання торгових привілеїв, захист купців або встановлення митних пільг, що мали зобов'язальний характер лише для сторін угоди. Однак відсутність єдиного механізму контролю означало, що виконання таких договорів залежало від доброї волі міст. На противагу цьому, ЄС має розвинену правову систему, що базується на установчих договорах (наприклад, Договорах про Європейський Союз), які встановлюють ієрархію нормативних актів: регламентів, директив і рішень. Регламенти ЄС мають пряму дію та є обов'язковими для всіх держав-членів без необхідності національної ратифікації, тоді як директиви встановлюють цілі, яких країни зобов'язані досягти, адаптуючи національне законодавство. Наприклад, Регламент (ЄС) № 2018/302 щодо запобігання геоблокуванню у внутрішньому ринку безпосередньо впливає на всі країни ЄС, унеможливаючи дискримінацію споживачів за місцем проживання. Знову ж таки, немає жодного механізму в ЄС чи державах-членах, щоб подолати витрати регуляторної неоднорідності. Емпіричний економічний аналіз свідчить про те, що за досить високих рівнів агрегування товарних ринків заперечення бізнесу в Європі є виправданим: вартість нормативної неоднорідності є високою, а її зменшення може принести значні економічні вигоди за рахунок кращого використання потенціалу єдиного ринку (Pelkmans, 2016, p. 17). Це дає змогу зрозуміти, що успіх сучасних економічних об'єднань залежить від здатності створити ефективні регуляторні механізми, що забезпечують баланс між економічними інтересами різних членів і їхньою суверенністю. У разі Ганзейського союзу

інтеграція базувалася на комерційних угодах між містами, що гарантували свободу торгівлі, захист торговельних шляхів і встановлення спільних економічних правил. Проте ця система не мала централізованого політичного апарату, що, зрештою, стало одним із факторів її занепаду. Європейський Союз, на відміну від Ганзи, поєднує економічні й політичні аспекти інтеграції через створення наднаціональних інституцій, таких як Європейська комісія та Європейський парламент, які координують спільну політику й ухвалення рішень у сфері економіки, торгівлі та фінансів. У цьому контексті можна зробити висновок, що Ганза була більш гнучкою, але менш стійкою до викликів дезінтеграції, тоді як ЄС має потужніші механізми управління, проте стикається з проблемою політичної узгодженості між державами-членами. Причини дезінтеграції Ганзейського союзу можуть бути співвіднесені із сучасними викликами, які стоять перед Європейським Союзом. Головними факторами розпаду Ганзи стали ослаблення торговельної монополії, внутрішні суперечності між містами й геополітичні зміни, що сприяли формуванню сильних національних держав. ЄС також стикається зі схожими проблемами: економічною нерівномірністю між країнами-членами, політичною фрагментацією, посиленням націоналістичних настроїв і загрозою виходу нових країн із Союзу. Економічна нерівномірність між північчю та півднем ЄС залишається значною проблемою. Країни Південної Європи, зокрема Греція, Італія й Іспанія, мають високий рівень безробіття, значну заборгованість та уповільнене економічне зростання. Натомість Німеччина, Нідерланди та скандинавські країни побоюються, що їхні кошти постійно йдуть на фінансування слабших економік, що спричиняє зростання євроскептицизму. Це виявляється в політичних дебатах про перегляд бюджету ЄС і потенційні скорочення фінансової допомоги для менш розвинених регіонів. Криза європейської ідентичності проявляється в зростанні популістських рухів і націоналістичних партій, які використовують антиєвропейську риторику для здобуття підтримки. Популізм, по суті, став неліберальною демократичною відповіддю на недемократичний лібералізм, у такому разі популізм можна подолати лише впроваджуючи ліберальну демократію (Mudde, 2021, р. 584). Альтернатива для Німеччини, Національне об'єднання у Франції та партія Фідес в Угорщині виступають за зменшення впливу Брюсселя й повернення більшої частини повноважень національним урядам. Політична фрагментація й авторитарні тенденції спостерігаються в таких країнах, як Угорщина та Польща, де уряди дедалі частіше порушують принципи верховенства права й демократії. Угорщина під керівництвом Віктора Орбана використовує ЄС для досягнення власних національних інтересів, водночас блокуючи спільні ініціативи щодо санкцій проти Росії. Європа знаходиться на роздоріжжі між вибором необхідних реформ, зміцненням ліберальної демократії та прав людини, підтримкою солідарності, різноманітності й рівності або зміщуючись у бік економічної націоналістичної федерації держав, що виключає усіх нехристиян і демонтує концепцію ліберальної демократії (Wodak, 2019, р. 73). Польща ж веде суперечки з Європейською комісією щодо незалежності судової влади, що може призвести до фінансових санкцій та ослаблення її політичного зв'язку з Брюсселем. Війна в Україні також є вагомим фактором дестабілізації. ЄС не має єдиної стратегії щодо військової допомоги Києву, що призводить до розколу між країнами, які підтримують активне втручання, і тими, хто прагне обмежити участь ЄС лише санкціями й дипломатичним тис-

ком. Наприклад, Німеччина та Франція вагаються щодо надання далекобійних ракет, тоді як Польща та країни Балтії закликають до більш рішучих дій. Також і проблематика посилення націоналістичних настроїв і загроз виходу нових країн із ЄС стає більш актуальною та набирає обертів. У низці європейських країн зростає вплив праворадикальних сил, що ставить під загрозу єдність ЄС. В Іспанії партія VOX, яка входить до ультраправого блоку Європейських консерваторів і реформістів, активно виступає проти подальшої європейської інтеграції та підтримує жорсткі антиімміграційні заходи. Під час останніх виборчих кампаній в Іспанії питання євроінтеграції відходили на другий план, поступаючись місцем внутрішньополітичним дебатам, що підкреслює зміну політичного дискурсу в країні. В Австрії ультраправа Партія свободи (FPÖ) здобула перемогу на останніх парламентських виборах, що підвищує ризики конфронтації з Брюсселем. Лідер FPÖ Герберт Кікль відомий своєю критикою ЄС і закликами до розширення національного суверенітету, що може спричинити нові виклики для європейської інтеграції. Угорщина під керівництвом Віктора Орбана дедалі частіше виступає за модель «Європи à la carte», що передбачає можливість вибіркової участі в політиках ЄС. Орбан відкрито співпрацює з ультраправими урядами інших країн, зокрема Італії, створюючи альтернативний європейський альянс, який може підірвати цілісність Союзу. Щодо ризику виходу нових країн із ЄС, то останні заяви ультраправих політиків свідчать про те, що «євроскептичний табір» знову активізується. Колишній головний переговорник щодо Brexit Мішель Барньє заявив, що ультраправі в Європі продовжують розглядати можливість виходу з ЄС, хоча й не озвучують це відкрито через побоювання втратити підтримку виборців. Наприклад Brexit продемонстрував, що навіть інтегрована економічна система не гарантує політичної стабільності. Тією мірою, якою європейська інтеграція активізує проблеми ідентичності, пов'язані з реконфігурацією держави, вона руйнує усталені партійні системи, породжує нові радикальні ліві й радикальні націоналістичні партії та стримує наднаціональне вирішення проблем. Системним ефектом є поляризація суспільств через культурний розкол, який, імовірно, набирає форми тривалого соціально-політичного розколу (Hooghe, Marks, 2019, p. 1117). Сучасна європейська інтеграція перебуває під загрозою через зростання популістських рухів, які виступають проти централізації влади в ЄС і закликають до повернення національного суверенітету. Таким чином, аналіз історичних уроків Ганзи дає змогу припустити, що для ЄС критично важливо знайти механізми уникнення внутрішніх розколів, зокрема через гнучкіші моделі інтеграції. Для забезпечення довготривалої стабільності Європейського Союзу необхідно враховувати як історичні уроки Ганзи, так і сучасні виклики глобальної політики. Одним із ключових напрямів має стати розширення стратегічної автономії, що дасть ЄС змогу бути менш залежним від зовнішніх акторів, таких як США чи Китай, у питаннях безпеки й економічного розвитку. Іншим важливим аспектом є посилення соціальної згуртованості між державами-членами, що може бути досягнуто через збільшення інвестицій у менш розвинені регіони та зменшення економічного розриву між північною та південною частинами Європи. Крім того, необхідно реформувати систему ухвалення рішень у ЄС, зробивши її більш адаптивною до нових викликів, зокрема через розширене застосування механізму «Європи різних швидкостей», який дає країнам змогу брати участь у різних ініціативах залежно від їхньої готовності й економічного

потенціалу. На основі цих висновків можна запропонувати концепцію гнучкої інтеграції для регіональних об'єднань, яка дасть можливість знизити ризики дезінтеграції та підвищити адаптивність до змін у світовій політиці.

Концепція «гнучкої інтеграції». Гнучка інтеграція є концепцією міжнародного співробітництва, яка дає змогу державам-учасникам інтеграційного об'єднання вибірково залучатися до спільних політик та ініціатив залежно від їхніх національних інтересів, економічних можливостей і політичної волі. Це відрізняється від традиційної моделі жорсткої інтеграції, що передбачає однакові правила і стандарти для всіх учасників, незалежно від їхнього рівня готовності або прагнення до глибшої взаємодії. Гнучка інтеграція ґрунтується на принципах диференційованої участі, що дає країнам можливість обирати ступінь залученості до інтеграційного процесу, забезпечуючи баланс між централізацією та національним суверенітетом. Ця концепція може бути застосована до сучасних регіональних об'єднань, таких як Європейський Союз, АСЕАН чи Африканський Союз, які стикаються з викликами неоднорідності економічного розвитку, політичних традицій і рівня інституційної зрілості країн-учасниць. У разі ЄС гнучка інтеграція вже певною мірою реалізується через механізм «Європи різних швидкостей», коли одні країни можуть активніше брати участь у певних ініціативах (наприклад, Єврозона чи Шенгенська зона), а інші залишаються поза ними. Однак сучасна європейська модель ще не є досконалою, оскільки зберігає певні внутрішні суперечності й виклики, пов'язані з економічною асиметрією та політичною фрагментацією. Основними принципами гнучкої інтеграції є такі:

- модульність інтеграції – країни можуть обирати рівень участі в різних сферах (економіка, безпека, соціальна політика), що дає змогу уникати надмірного тиску на держави, які не готові до глибшої взаємодії;

- механізм «концентричних кіл» – центральне ядро об'єднання становлять держави, які прагнуть до глибшої політичної та економічної інтеграції, тоді як країни зовнішнього кола можуть зберігати більший рівень автономії;

- гнучкі механізми ухвалення рішень – уніфікація процедур для країн ядра та збереження можливостей індивідуального підходу для країн периферії;

- динамічна адаптація – можливість зміни рівня інтеграції відповідно до еволюції політичних та економічних обставин.

Застосування цієї моделі в нових міжнародних організаціях дасть змогу уникнути багатьох проблем, що спостерігаються в ЄС і Ганзейському союзі. Наприклад, Ганзейський союз занепадає через відсутність спільного механізму ухвалення рішень, що призвело до дезінтеграції та втрати спільних економічних інтересів. ЄС, навпаки, страждає від надмірної регуляторної уніфікації, що провокує політичний спротив окремих країн. Гнучка інтеграція як стратегія дасть можливість забезпечити стабільність міжнародних організацій за рахунок адаптивного підходу до співпраці, мінімізуючи ризики дезінтеграції та внутрішніх конфліктів.

Висновки. Отже, з огляду на викладене вище, можемо визначити ключові закономірності й тенденції інтеграційних процесів у Європі, спираючись на історичні аналогії між Ганзейським союзом і Європейським Союзом. Аналіз структурних особливостей обох об'єднань продемонстрував, що, хоча Ганза й функціонувала без наднаціональних інституцій, її механізми економічної взаємодії нагадують сучасні принципи європейської інтеграції. Водночас відсутність ефективної політичної координації та централізованих регуляторних механізмів, зрештою, зумовила її занепад.

Цей історичний досвід може слугувати важливим уроком для Європейського Союзу, який також стикається з викликами політичної фрагментації, посилення націоналістичних тенденцій і необхідністю адаптації до змін у глобальному економічному середовищі. Дослідження засвідчило, що Ганзейський союз і Європейський Союз мають багато спільного у своїй економічній інтеграції, проте суттєво відрізняються за рівнем централізації й політичними механізмами. Аналіз історичних паралелей дав змогу виділити ключові виклики, з якими стикався Ганзейський союз, і зіставити їх із сучасними кризами ЄС. Виявлено, що основними факторами дезінтеграції Ганзи стали ослаблення торговельної монополії, внутрішні суперечності та зміни в міжнародному середовищі. Подібні загрози – політична фрагментація, економічна нерівномірність і геополітичні трансформації – є актуальними і для ЄС. З огляду на сучасні виклики, перед Європейським Союзом постають кілька можливих сценаріїв розвитку. По-перше, подальше поглиблення інтеграції шляхом зміцнення наднаціональних інституцій і розширення спільних економічних і безпекових політик може стати запорукою стабільності Союзу. Проте такий шлях потребуватиме подолання політичних розбіжностей між державами-членами й посилення легітимності європейських інституцій в очах національних суспільств. По-друге, можлива часткова дезінтеграція або трансформація Союзу за принципом «гнучкої інтеграції», що передбачає різні рівні участі країн у спільних ініціативах залежно від їхніх економічних можливостей і політичних пріоритетів. Така модель здатна забезпечити адаптивність ЄС до нових викликів, зменшуючи ризики внутрішніх криз, однак водночас може призвести до формування «Європи різних швидкостей» із поглибленням економічного розриву між ядром Союзу та його периферією. Значним фактором, що впливатиме на майбутнє ЄС, є глобальні геополітичні трансформації. Зміцнення позицій Китаю, США й інших центрів сили вимагає від ЄС вироблення стратегічної автономії, яка дала б змогу зменшити його залежність від зовнішніх акторів у сфері економіки, безпеки й технологій. Крім того, посилення внутрішньої згуртованості, зокрема через механізми фінансової підтримки менш розвинених регіонів, може сприяти довготривалій стабільності Союзу. Водночас необхідним є реформування системи ухвалення рішень щодо її більшій ефективності й швидкості реагування на кризи. Таким чином, результати дослідження вказують на те, що Європейський Союз має враховувати як історичні уроки Ганзи, так і сучасні глобальні виклики для забезпечення власної стійкості. Подальше вивчення концепції «гнучкої інтеграції» та її потенційної імплементації може сприяти зниженню ризиків дезінтеграції, забезпечуючи адаптивність ЄС до змін у міжнародному середовищі. Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз механізмів стабілізації регіональних союзів, оцінювання впливу цифрових технологій на економічну інтеграцію, а також вивчення ролі нових міжнародних акторів у формуванні глобальної архітектури безпеки.

Новизна дослідження. Новизна дослідження полягає в комплексному порівнянні Ганзейського союзу та Європейського Союзу як інтеграційних об'єднань, що функціонували в різні історичні періоди, але мали схожі принципи організації. Стаття акцентує увагу не лише на історичних паралелях, а й на сучасних викликах, з якими стикається ЄС, пропонуючи аналітичний підхід до прогнозування його майбутнього на основі уроків минулого. Також у дослідженні пропонується нова концепція гнучкої інтеграції, що дає змогу адаптувати міжнародні союзи до змінного глобального середовища. Це відкриває перспективи для подальшого вивчення моделей регіональної кооперації та їх ефективності в сучасних умовах.

References [Список використаної літератури]

- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press [in English]. [Buzan B., Wæver O. Regions and powers: The structure of international security. Cambridge University Press, 2003. 564 p.]
- Dhingra, S., Machin, S., & Overman, H.G. (2017). Local economic effects of Brexit. *National Institute Economic Review*, 242(1), R24–R36 [in English]. [Dhingra S., Machin S., Overman H.G. Local economic effects of Brexit. *National Institute Economic Review*. 2017. Vol. 242, Is. 1. R24–R36. URL: <https://doi.org/10.1177/002795011724200112> (дата звернення: 22.02.2025).]
- European Commission. (2020). Security and integration: The European experience in building a peace project [in English]. [European Commission. Security and integration: The European experience in building a peace project. 2020. 32 p.]
- European Parliament and Council of the European Union. (2018). Regulation (EU) 2018/302 of the European Parliament and of the Council of 28 February 2018 on addressing unjustified geo-blocking and other forms of discrimination based on customers' nationality, place of residence or place of establishment within the internal market and amending Regulations. No 2006/2004 and (EU) 2017/2394 and Directive 2009/22/EC. *Official Journal of the European Union*, L 60, 1–14 [in English]. [European Parliament and Council of the European Union. Regulation (EU) 2018/302 on addressing unjustified geo-blocking. *Official Journal of the European Union*. 2018. L 60. P. 1–14.]
- Hooghe, L., & Marks, G. (2019). A postfunctionalist theory of European integration: From permissive consensus to constraining dissensus. *British Journal of Political Science*, 39(1), 1113–1133 [in English]. [Hooghe L., Marks G. A postfunctionalist theory of European integration. *British Journal of Political Science*. 2019. Vol. 39. Is. 1. P. 1113–1133. URL: <https://doi.org/10.1017/S0007123408000409> (дата звернення: 22.02.2025).]
- Kouzellis, A. (2021). Hanseatic League: History & Civilization. *Kulturlandskapet*. [in English]. [Kouzellis A. Hanseatic League: History & Civilization. *Kulturlandskapet*. 2021. 320 p.]
- List, F. (1837). *The National System of Political Economy*. London, UK: Longmans, Green, and Co [in English]. [List F. *The National System of Political Economy*. London, UK : Longmans, Green, and Co., 1837. 512 p.]
- Moravcsik, A. (1998). *The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press. [Moravcsik A. *The choice for Europe. Social purpose and state power*. Cornell University Press, 1998. 420 p.]
- Mudde, C. (2021). Populism in Europe: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism. *International Journal of Comparative Politics*, 56, 577–597 [in English]. [Mudde C. Populism in Europe: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism. *International Journal of Comparative Politics*. 2021. Vol. 56. P. 577–597.]
- Муропова, О. (2021). EU and conflict resolution: Challenges and responses [in Ukrainian]. [Миронова О. ЄС і вирішення конфліктів: виклики та відповіді. Київ, 2021. 250 p.]
- Pelkmans, J. (2016). *European integration: Methods and economic analysis*. Routledge [in English]. [Pelkmans J. *European integration: Methods and economic analysis*. Routledge, 2016. 368 p.]
- Rosamond, B. (2019). Brexit and the politics of UK growth models. *New Political Economy*, 24(3), 408–421. [Rosamond B. Brexit and the politics of UK growth models. *New Political Economy*. 2019. Vol. 24. Is. 3. P. 408–421. <https://doi.org/10.1080/13563467.2018.1484721>.]
- Schimmelfennig, F., & Rittberger, B. (2006). Explaining the constitutionalization of the European Union. *Journal of European Public Policy*, 13(8), 1148–1167. [Schimmelfennig F., Rittberger B. Explaining the constitutionalization of the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2006. Vol. 13. Is. 8. P. 1148–1167.]
- Shevchenko, V. (2023). European Union climate adaptation policies: Challenges and strategies. *Problems of Economy*, 3, 52–58 [in Ukrainian]. [Шевченко В. Політика адаптації до клімату Європейського Союзу: виклики та стратегії. *Проблеми економіки*. 2023. Vol. 3. P. 52–58.]
- Wodak, R. (2019). Analysing the Micropolitics of the Populist Far Right in the «Post Shame» Era. *Europe at the Crossroads*, 63–92 [in English]. [Wodak R. Analysing the Micropolitics of the Populist Far Right in the «Post Shame» Era. *Europe at the Crossroads*. 2019. P. 63–92.]

Стаття надійшла до редакції 16.02.2025

Pchelnikov D. K. K.

Department of International Relations and Foreign Policy
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Yuriy Illenko Str., 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine

THE HANSEAN UNION AS AN ANALOGUE TO THE EUROPEAN UNION

Summary

The Hanseatic League, which existed from the 13th to the 17th centuries, was a unique phenomenon in medieval Europe, uniting city-states on the basis of common economic interests rather than political unity. Quickly realizing the advantages that individual industries could gain from joining forces, the Hanseatic League wasted no time in developing and establishing a commercial policy that led to a level of commercial prosperity never before seen (List, 1837, p. 19). Its functioning was based on the principles of mutual benefit, trade privileges, and collective protection, which in some ways resembles the modern European Union. The article examines the similarities between these two associations, in particular in the aspects of economic integration, freedom of trade, customs regulation, and collective decision-making mechanisms. At the same time, attention is focused on their fundamental differences, primarily in the degree of centralization and legal mechanisms of governance. Particular attention is paid to the analysis of the reasons for the decline of the Hanseatic League, including the weakening of monopoly control over key trade routes, internal contradictions between the members of the union, and changes in the global economic structure. The strengthening of imperial power in Germany eventually led to the departure of many cities from the Hanseatic League – mainly Berlin and other duchies of Brandenburg – which left in the late 15th century, and by the end of the 16th century the Hanseatic League was already dying (Kouzelis, 2021, p. 192). Similar challenges can be traced in the modern European Union, which faces the problems of political fragmentation, the exit of individual states (Brexit), economic crises, and foreign policy challenges. In addition to a retrospective analysis, the article considers possible scenarios for the development of the European Union, taking into account the experience of the Hanseatic League. Will the EU be able to adapt to changes, taking into account historical lessons, or will its future repeat the fate of the Hanseatic League? An analysis of historical analogies and current trends allows us to make assumptions about potential transformations of the EU in the 21st century.

Key words: Hanseatic League, European Union, economic integration, historical analogies, international unions.